

Fylgiskjal 4 með ályktun aðalsafnaðarfundar Lögmannshlíðarsóknar.

Tekið af: <http://kirkjan.is/prestastefna/avarp-innanrikisradherra/>

Ávarp innanríkisráðherra

[Við upphaf Prestastefnu, í hátíðarsal Háskóla Íslands, 3. maí 2011.]

Ég færi Prestastefnu kveðjur ráðuneytis kirkjumála og óskir um velfarnað í starfi og fagna því að hún skuli vera sett hér í hátíðarsal Háskóla Íslands sem á aldarafmæli á árinu. Eg vil jafnframt í upphafi máls míns þakka kirkjunni fyrir allt það góða sem hún hefur látið af sér leiða í tímans rás.

Ég segi að ég þakki kirkjunni og er ég þá vissulega að þakka henni sem stofnun en þó fyrst og fremst að vísa í hana sem samfélag, hreyfingu og vekjandi afl, bæði andlegt og félagslegt.

Samkvæmt mínum skilningi á eðli og inntaki kristinnar trúar er boðskapur hennar róttækari en nokkur pólitík: Hann felur í sér afdráttarlausu kröfu um grundvallar uppstokkun og stöðuga endurskoðun á því verðmætamati sem almennt viðgengst í mannlegu samfélagi varðandi auð, stöðu og virðingu.

Þegar íslenskt þjóðfélag stendur á krossgötum er við hæfi að Prestastefna sé kölluð saman undir þessum formerkjum, Kirkjan á krossgötum, til að ræða stefnur og straua innan Kirkjunnar og utan.

Hin frjóva umræða sem farið hefur fram á undanförmum mánuðum og misserum ekki síst af hálfu kirkjunnar manna um stöðu kristinnar trúar í íslensku samfélagi og stöðu kirkjunnar sem þjóðkirkju er um margt mjög eftirtækta. Þannig minnti séra Gunnar Kristjánsson á Reynivöllum í Kjós, okkur á það í blaðagrein í september síðastliðnum, að helstu mótendur íslenskrar trúarhefðar, þeir séra Hallgrímur og meistari Vídalín hefðu farið sparlega með hugtakið „kirkja“ í ræðu og riti. Það hugtak hafi ekki komið fyrir í Passíusálmunum og í Postillunni hafi Vídalín verið tamara að tala um „kristna menn“ og „kristindóminn“ eða til hátíðabrigða um „... Guðs kirkju í mannanna hjörtum.“

„Þeir voru nær,“ segir séra Gunnar, „hinum lúthersku rötum trúarmenningar þjóðarinnar sem forðaðist stofnanavæðingu trúarinnar og einnig miðstýringu trúarsamfélagsins. Þetta er umhugsunarvert“, bætir hann við, „á tímum þegar íslenska þjóðkirkjan siglir úfinn sjó; og orðræðan beinist að kirkjunni sem stofnun.“

Kynni mín af kirkjunni eftir að ég komst á fullorðinsaldur voru ánægjuleg og einmitt á þá lund að kirkjunni tókst að hefja sig yfir sjálfa sig sem stofnun ef þannig má að orði komast. Þetta var meðal annars að tilhlutan Hjalparstofnunar kirkjunnar þegar Guðmundur Einarsson og séra Gunnlaugur Stefánsson, nú prestur á Heydölum, stóðu þar í stafni.

Sem sjónvarpsfréttamaður ferðaðist með fulltrúum hjálparstarfsins til Póllands og til Eþíópíu í Afríku og kynntist þar því mikla og óeigingjama starfi sem fulltrúar íslensku kirkjunnar, séra Bernharður Guðmundsson og fleiri góðir menn, höfðu unnið og svo einnig til Norður-Pakistans, upp undir landamærin að Afganistan. Þar er iðkuð islamstrú, sem kunnugt er, og í sínu strangasta formi, en þó einnig önnur afbrigði Íslams og öllu frjálssyndari. Hinir íslensku starfsmenn Hjalparstofnunar kirkjunnar spurðu aldrei um trú manna eða þegar þeir réttu þurfandi fólki hjálparhönd.

Stoltastur hef ég verið af íslensku þjóðkirkjunni þegar henni hefur tekist að hefja sig yfir sjálfa sig með þessum hætti og nefni ég þar samstarf sem hún hefur átt við aðrar trúarhreyfingar innan lands og utan. Minnst ég þess þegar biskup Íslands, herra Karl Sigurbjörnsson og trúarleiðtoginn frá Tibet, Dalai Lama, efndu til sameiginlegrar trúar- og hugleiðslusamkomu í Hallgrímskirkju árið 2009.

Margt eiga kirkjan og stjórn málin sameiginlegt. Að því leyti skarast kirkjan og stjórn málin að hlutverk kirkjunnar hefur ávallt verið að standa hina spámannlegu vakt – hina veraldlegu réttlættisvakt – í samfélaginu; með því að halda að okkur hinum siðrænu gildum eins og Jón Adalsteinn Baldvinsson, vígslubiskup á Hólum, minnti okkur á í Dómkirkjunni á mjög eftiminnlegan hátt. Hvað umgjörð áhrærir kann einnig að vera sumt sem er skylt með kirkjunni og stjórn málinum.

Þannig er ég sannfærður um að íslenskt stjórn mála líf stendur á krossgötum ekkert síður en kirkjan telur sig gera. Á vettvangi stjórn mála þykir mér margt benda til þess að stofnanakerfið – það er að segja stjórn mála flokkarnir – muni meira og minna riðlast á nýrri lýðræðisöld. Fólk kann áfram að vilja skipa sér í fylkingar og flokka og eflaust að einhverju marki heyra stofnunum til, en sú samstaða sem fólk kemur til með að vilja sjá, mun snúa að markmiðum og að boðskap en ekki stofnunum. Það verður með öðrum orðum ekki spurt um stuðning við flokk heldur við stefnu og við hugsjón.

Fólk mun spyrja fyrir hvað stendurðu, hver eru þín markmið og boðskapur, en ekki í hvaða stjórn mála flokki ertu, hvaða stofnun heyrir þú til? Þetta verður Siðbótarkrafan í íslensku stjórn mála lífi á nýrri öld og í samfélaginu almennt og mun án efa taka til kirkjunnar sem stofnunar einnig.

En kirkjan hefur alla burði til að standa hér vel að vígi ef hún er köllun sinni trú. Til kirkjunnar eru gerðar miklar kröfur og án efa þykir mörgum kirkjunnar mönnum þær stundum vera ósanngjamar. Á því er þó sú jákvæða hlið að kröfur á hendur einstaklingum og stofnunum eru oftast en ekki í réttu hlutfalli við þær væntingar sem fólk hefur til þeirra og þar með þeirrar virðingar sem þær njóta.

Þegar allt kemur til alls er gerð til kirkjunnar krafa um hið ómögulega: Hún á að vera hafin yfir gagnrýni, jafnframt því sem reist er sú krafa á hendur henni að hún sé siðvæðandi og ögrandi afl; að hún veki okkur til vitundar um mennsku okkar. Hér er komin sú mótsögn sem kirkjan sem stofnun þarf að glíma við. Annars vegar á hún að vera ímynd stöðgleika, óbifanleg, áreiðanleg og óumdeilanleg, en á hinn bóginn er gerð sú krafa að hún hreyfi við okkur, veki okkur til lífsins með afgerandi hætti. Í þessum skilningi yrði afstöðuleysi og íhaldssemi kirkjunnar storkandi í neikvæðum skilningi. Kristur fórnaði öllu til að vekja manninn til vitundar um mennsku sína. Hann óttaðist ekki höfnun en var hafnað, var negldur á kross frammi fyrir spillingu samfélagsins. Hið veraldlega vald bauð honum sættir en hann vildi ekki gera sátt við spillingu heimsins.

Boðendum kristinnar trúar er vandi á höndum. Þeir þurfa að þræða hinn gullna veg. Ekki á milli staðfestu og ógrunar. Heldur þurfa þeir að vera staðfastir og ögrandi í senn. Sem slíkir eiga þeir erindi við okkar samtíð. Kannski meira einmitt nú en í langan tíma.

Sem stofnun hefur kirkjan þurft að sæta miklum niðurskurði eins og aðrar stofnanir í samfélagi okkar. Því miður sér enn ekki fram úr þeim þrengingum sem við er að stríða. Án þess að ég vilji gefa nokkur fyrirheit um framhaldið – reyndar er boðaður niðurskurður á komandi ári – þá vil ég engu að síður bjóða kirkjunni að tilnefna tvo

Fylgiskjal 4 með ályktun aðalsafnaðarfundar Lögmannshlíðarsóknar.
Tekið af: <http://kirkjan.is/prestastefna/avarp-innanrikisradherra/>

fulltrúa í starfshóp með fulltrúum innanríkisráðuneytisins sem meti hvaða áhrif niðurskurðurinn hefur haft á starfsemi kirkjunnar og hverjar yrðu afleiðingarnar ef haldið yrði áfram á þessari braut. Þar með er ég að bregðast við ákalli biskups sem lýst hefur þungum áhyggjum yfir stöðu mála í formlegu erindi til mín sem ráðherra kirkjumála.¹

Ég er meðvitaður um ábyrgð mína sem aðili að framkvæmda- og fjárveitingarvaldi. Mitt hlutverk er meðal annars að halda til haga hagsmunum skattgreiðenda og ríkissjóðs en við sem höfum þetta verkefni með höndum þurfum jafnframt að vera meðvitund um afleiðingar gerða okkar.

Ég nefni sem dæmi um afleiðingar niðurskurðarins að starf vímuvarnaprests hefur verið lagt niður þótt sá sem því starfi gegndi hafi rækt hlutverk sitt án endurgjalds að nokkru leyti. Ég vil taka það fram að þetta hef ég ekki frá viðkomandi einstaklingi sjálfum heldur frá þeim sem fylgdust með voðaatburði helgarinnar þegar ung efnileg stúlka lét lífið af völdum eiturfýja og hlú þurfti að ýmsum vinum og vinkonum hennar.

Spurt er um aðskilnað ríkis og kirkju. Mitt svar er á þá lund að sá aðskilnaður hafi að uppistöðu til þegar farið fram. Kirkjulögin frá 1997 gerbreyttu samskiptum ríkis og kirkju í grundvallaratriðum. Vald sem áður hafði legið í Stjórnarráði Íslands liggur nú hjá kirkjunni sjálfri, sem stofnunar og sem lýðræðislegar hreyfingar. Sögulega séð hefur Prestastefna verið rödd kirkjunnar inná við og útá við, um brýn mál innan kirkju og samfélags. Ásamt kirkjuþingi, hinum lýðræðislega vettvangi Þjóðkirkjunnar, hefur hún því hlutverki að gegna og til hennar er horft hverju sinni í samræmi við þetta mikilvæga hlutverk.

Ég ítreka óskir mínar til prestastefnu um árangursrík störf í þágu þjóðar og kirkju.

¹ Leturbreyting til efnislegrar áherslu vegna ályktunar Lögmannshlíðarsóknar.